

ΛΟΥΚΑΣ ΑΞΕΛΟΣ

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ, ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ *

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το παρόν κείμενο, γραμμένο και δημοσιευμένο πριν αρκετά χρόνια, εντάσσεται σε μια προβληματική που από την περίοδο της δικτατορίας με βάση την άποψη ότι το «Εθνικό Ζήτημα στο επίπεδο της θεωρίας αντιπροσωπεύει – κατ' εξοχήν – την μεγάλη ιστορική αποτυχία του μαρξισμού», επικεντρώνει το ενδιαφέρον της γύρω από τα ζητήματα της αυτοδιάθεσης, του αυτοκαθορισμού και της αυτοδιαχείρισης, προτάσσοντας στον χώρο της πολιτικής το Κυπριακό Ζήτημα, ως κατεξοχήν πεδίο αναμέτρησης γύρω από τα θεμελιώδη αυτά ζητήματα, έννοιες και αξίες.

Η ανάδειξη των ζητημάτων στα οποία επικεντρώνεται η παρούσα μελέτη σε κυρίαρχα και για τον 21^ο αιώνα, η πλήρης καταπάτηση των αρχών της αυτοδιάθεσης, αυτοκαθορισμού και αυτοδιαχείρισης στην αιματοβαμμένη Παλαιστίνη από το Ισραήλ, η αμετακίνητα ρατσιστική, αντιδημοκρατική και επεκτατική συμπεριφορά του τουρκικού κυρίαρχου συγκροτήματος εξουσίας απέναντι στα έθνη και τους λαούς της Μικράς Ασίας και τα κράτη της περιοχής και η επιστροφή με διαφορετικό περιτύλιγμα του φρανκενσταϊνικής έμπνευσης σχεδίου Ανάν στην Κύπρο, επιβεβαιώνουν – κατά την γνώμη μου – τις διαπιστώσεις που αναλύονται στο κείμενο αυτό, το οποίο, διαδικτυακά πλέον, θέτω σε κυκλοφορία, ελπίζοντας στην καθυστερημένη – έστω – έναρξη του διαλόγου εκείνου που ποτέ δεν έγινε στους κόλπους της Αριστεράς με ουσιαστικούς και επιστημονικά αποδεκτούς όρους.

Ο Συγγραφέας

I

Ο ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

Το Κυπριακό έτσι όπως μέσα από την επιμήκυνση του ιστορικού χρόνου μπορούμε σήμερα να το δούμε, θέτει ευθέως το πρόβλημα των σχέσεων ανάμεσα στον ελληνικό λαό και τους λαούς της Τουρκίας και τα πραγματικά διλήμματα που τίθενται στους πολίτες και τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις σε Κύπρο, Ελλάδα και Τουρκία.

Θέτει δηλαδή επί τάπητος, χωρίς αναγκαστικά να τα εμπεριέχει ως όλον, τα μεγάλα ζητήματα που μας απασχολούν στο λυκόφως του 20ού αιώνα, ιδιαίτερα μάλιστα μετά την κατάρρευση του ολοκληρωτισμού στην Ανατολική Ευρώπη.

Όλες οι μαγικές λέξεις ελευθερία, πατριωτισμός, διεθνισμός, εθνικισμός, κρατισμός, ρατσισμός, ισότητα, δημοκρατία, διαφορά, αυτοδιάθεση, συνωστίζονται στην Πράσινη Γραμμή· εκεί που σταματάνε τα ψέματα και ανεμίζουν τουρκικές σημαίες.

Δεν γνωρίζω αν θα βρισκότανε κανείς να αμφισβητήσει σοβαρά το γεγονός ότι οι σχέσεις

---

* Δημοσιευμένο στον συλλογικό τόμο Τομ Ναιρν, Μισέλ Λεβύ, Ευγένιος Καμένκα, Λουκάς Αξέλός, Θανάσης Καλόμαλος, *Εθνικισμός, ο Σύγχρονος Ιανός. Πατριωτισμός, Διεθνισμός και Εθνικό Ζήτημα*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1998.

ανάμεσα στους δυο λαούς (ελληνικό-τουρκικό), είναι ιδιαίτερα άσχημες. Σε γκάλοπ που δημοσίευσε το 1986 το τουρκικό περιοδικό «Nokta», το 95% των Τούρκων θεωρούν τους Έλληνες ως μη άξιους εμπιστοσύνης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό κατεβαίνει για τους Έλληνες στο 73%. Ποιο αλήθεια μπορεί να είναι το πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό βάρος αυτού του 5% των Τούρκων που δεν διάκεινται εχθρικά απέναντι μας; Η γλώσσα των αριθμών — όσο κι αν αμφισβητηθεί — είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική και γίνεται ακόμα πιο πολύ όταν, μελετώντας

τις θέσεις και την πρακτική των τουρκικών πολιτικών σχηματισμών, διαπιστώσουμε ότι η νοοτροπία αυτή διαπερνά όχι μόνο τα κυβερνητικά, αλλά και τα αριστερά κόμματα της αντιπολίτευσης, που — υποτίθεται — εμπνέονται από διεθνοιστικά ιδεώδη.

Είναι φανερό ότι οι ευθύνες δεν έχουν συνολικά έναν αποδέκτη. Και ενοούμε, σαφέστατα, και τις ευθύνες της ελληνικής πλευράς που όμως — οφείλουμε να το παραδεχθούμε — είναι άλλης τάξης από τις ευθύνες του συνόλου, σχεδόν, του τουρκικού πολιτικού κόσμου, που έχει πέσει στην παγίδα του μεγαλοτουρκικού σωβινισμού.

Ίσως κάποιοι ισχυριστούν ότι αυτό είναι κάτι το συγκυριακό που δεν εντάσσεται στις ιδιαίτερες συνθήκες χρόνιας αναγκαστικής συμβίωσης ανάμεσα στους Έλληνες και Τούρκους. Η πραγματικότητα όμως τους διαψεύδει αποδεικνύοντας ότι ο αντιξενισμός, ο ρατσισμός και η πολιτική φυσικής εξόντωσης ή βίαιου εξισλαμισμού έχει πολύ βαθιές ιστορικές ρίζες.

Εύστοχα είναι τα ζητήματα που θέτει ο Πέρσης ιστορικός Εναγιτολά Ρεζά όταν διερωτάται: «Στη χώρα που γεννήθηκε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, δεν υπήρχαν κάτοικοι, δεν υπήρχε πληθυσμός σ' αυτή τη χώρα; Αν δεχθούμε ότι το Βυζάντιο είχε τον πληθυσμό του, τότε γεννάται ένα άλλο ερώτημα. Τι απέγινε ο λαός ο οποίος πριν από χίλια εξακόσια χρόνια ίδρυσε ένα από τα μεγαλύτερα κράτη της παγκόσμιας ιστορίας; Ποιος ήταν αυτός ο λαός; Ποια ήταν η γλώσσα του και ποιος ο πολιτισμός του; Μήπως οι επιγραφές αυτής και παλαιότερων εποχών ψεύδονται; Μπορεί κανείς ν' αγνοήσει τις επιγραφές σε ελληνική γραφή που συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι σήμερα ως αδιάφραστες αποδείξεις του παρελθόντος της Μικράς Ασίας παρά τις αλλεπάλληλες καταστροφές τους από τους αναρίθμητους εχθρούς και εισβολείς; Τέλος, πού πήγαν αυτοί οι άνθρωποι αυτός ο λαός που δημιούργησε ένα τόσο λαμπρό πολιτισμό;», για να απαντήσει στη συνέχεια μέσα από μια σύντομη ιστορική περιδιάβαση που φτάνει ως τις μέρες μας: «Αφού νίκησαν τους Βυζαντινούς, αυτές οι φυλές κατέστρεψαν το λαμπρό πολιτισμό των τελευταίων και υιοθέτησαν μια πολιτική αφομοίωσης των Ελλήνων κατοίκων της χώρας. Αυτή η πολιτική διατηρήθηκε μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά απ' αυτόν και μπορούμε μέχρι σήμερα να διαπιστώσουμε την έχθρα και το μίσος των παντουρκιστών όχι μόνο κατά του ελληνικού πολιτισμού αλλά και κατά του ίδιου του ελληνικού λαού.

Το δεύτερο έθνος που οι παντουρκιστές αποπειράθηκαν να εξοντώσουν ήταν οι Αρμένιοι. Η βίαιη σφαγή Αρμενίων, γυναικών, παιδιών και ανδρών και η εξόντωση του αρμενικού πληθυσμού του Καρς και του Αρνταχάν και του πληθυσμού της Μεγάλης Αρμενίας δεν έχει λησμονηθεί. Όπως φαίνεται, οι παντουρκιστές δεν είχαν την υπομονή να λύσουν με άλλο τρόπο τους λογαριασμούς τους με τα έθνη με υψηλό πολιτισμό και με βαθιές ιστορικές ρίζες και δεν την έχουν ούτε μέχρι σήμερα.

Το τρίτο έθνος που καταπιέζεται και βρίσκεται στα πρόθυρα της εκμηδένισης εξαιτίας της σωβινιστικής πολιτικής των παντουρκιστών είναι οι Κούρδοι με έναν πληθυσμό 12-14 εκατομμυρίων στην Ανατολική Τουρκία»¹.

Οι πυκνές αυτές συνοψίσεις στοιχειοθετούνται από άπειρες ψηφίδες κτηνώδους πρακτικής, την οποία παραγνωρίζουν όχι μόνο οι έχοντες συμφέρον Τούρκοι και οι ομογάλακτοι τους, αλλά και πολλοί άλλοι που διατείνονται ότι μιλούν στο όνομα της δημοκρατίας, της ελευθερίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή του σοσιαλισμού. Γι' αυτούς τους τελευταίους και το πώς βλέπουν και αντιμετωπίζουν την εξέλιξη των πραγμάτων στην Τουρκία, ταιριάζει ίσως η παρατήρηση της Ρόζας Λούξεμπουργκ ότι: «η όλη πραγματική εξέλιξη στην Τουρκία, η οποία οδηγεί σε επαναστάσεις και σε αποσύνθεση, δεν είναι γι' αυτούς τίποτε άλλο από ένα αντιπαθητικό, ενοχλητικό γεγονός, που κατά συνέπεια πρέπει απλά να απορριφθεί. Οι ανθρωποσφαγές στηλιτεύονται σαν ψέμα, οι επαναστάσεις χαρακτηρίζονται σαν λαός χωρίς αξία και η επανάσταση σαν θεατρική παράσταση»².

Είναι πασίγνωστο ότι το 1925 το Τουρκικό Κομμουνιστικό Κόμμα όχι μόνο αντιτάχθηκε στην ηρωική εξέγερση των Κούρδων, αλλά ταυτίστηκε με τους κεμαλικούς, στέλνοντας συγχαρητήριο τηλεγράφημα στον Τούρκο πρωθυπουργό Ισμέτ Πασά. Την ίδια περίοδο στο περιοδικό του

«Aydilik» δημοσιεύονταν αρκετά κείμενα που υποστήριζαν τους κεμαλικούς και καταδίκαιζαν την «αντεπαναστατική κουρδική εξέγερση». Όπως το ίδιο γνωστό είναι ότι το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα και η Εργατική Συνομοσπονδία DISK πρωτοστάτησαν το 1974 στη διεξαγωγή μαζικών εράνων για την ενίσχυση των πολεμικών αναγκών της επιχείρησης Αττίλα που διηύθυνε ο σοσιαλδημοκράτης Μπουλέντ Ετσεβίτ³. Τέλος εύγλωττη είναι η στάση της τουρκοκυπριακής αριστεράς κατά την ανακήρυξη του κατοχικού κράτους στις 15 Νοεμβρίου 1983, όπως χαρακτηριστικά την περιγράφει την επόμενη ημέρα στο περιοδικό «Σοζ» ο Αχμέτ Ονάν: «Οι βουλευτές της αντιπολίτευσης σήκωσαν όσο πιο ψηλά μπορούσαν τα χέρια τους, έστω κι αν τα πρόσωπα τους δεν ήταν χαμογελαστά. Στο παρελθόν μας είχαν χαρακτηρίσει οπαδούς της διχοτόμησης. Τώρα, όμως, τα χέρια τους ήταν ψηλά. Εφόσον ήταν τόσο πιστοί στις αρχές τους σαν σοσιαλιστές, γιατί δεν εγκατέλειψαν τη Βουλή;».

Δεν πρόκειται για συμπτώσεις ή επιμέρους περιστατικά, αλλά για στερεότυπη συμπεριφορά απέναντι σε ό,τι δεν είναι τουρκικό· απέναντι σε όλους τους ιστορικούς λαούς της Μικρας Ασίας, είτε Έλληνες, είτε Αρμένιοι, είτε Λαζοί, είτε Τσερκέζοι, είτε Γεωργιανοί, είτε Σύριοι, είτε Κούρδοι λέγονται αυτοί. Και δεν αποτελεί πια σύμπτωση το γεγονός ότι ελάχιστες φωνές διαμαρτυρίας είχαν κατά καιρούς σηκωθεί από όλους εκείνους που θεωρητικά πρεσβεύουν τον περί αντιθέτου λόγο.

Ας δούμε ένα ενδεικτικό γραπτό παράδειγμα, που δεν προέρχεται από το χώρο της πολιτικής, αλλά από το χώρο της επιστήμης.

Γράφει λοιπόν ο Τσαγλάρ Κεϊντέρ στο έργο του *Τουρκία: Δικτατορία και δημοκρατία* και συγκεκριμένα στο κεφάλαιο «Η ίδρυση της Δημοκρατίας» ότι: «Οι Αρμένιοι που αριθμούσαν 1,2 εκατ. το 1896, περιορίστηκαν σε λιγότερο από 100.000 το 1927, εξαιτίας της μετανάστευσης και των εχθροτήτων στη διάρκεια του πολέμου. Η πρωταρχική αιτία του μαρασμού αυτού ήταν η εξαναγκαστική πορεία του 1915, όταν οι Αρμένιοι απομακρύνθηκαν από στρατηγικές περιοχές ειδικότερα στη Ν.Α. Ανατολία»⁴.

Δεν πρόκειται για κείμενο ανθρώπου στον οποίο θα μπορούσαμε να χρεώσουμε φανερή σχέση εξάρτησης από το τουρκικό κράτος ή τους ποικίλους παντουρανιστικούς κύκλους, αλλά για τις απόψεις ενός αριστερού Τούρκου επιστήμονα που γνωρίζει μεθοδικά να αναπτύξει το θέμα του. Τι κρύβει λοιπόν πίσω του το παραπάνω απόσπασμα; Τίποτα περισσότερο από τον λανθάνοντα σωβινισμό της τουρκικής αριστεράς, ακόμα και αυτής που έχει τις πιο προωθημένες σε επίπεδο επιστημονικής προσέγγισης απόψεις.

Είναι θλιβερό να ξεπερνιέται η γενοκτονία 1.500.000 Αρμενίων με περίτεχνες και αποπροσανατολιστικές εκφράσεις του τύπου ((περιορίστηκαν... εξαιτίας της μετανάστευσης και των εχθροτήτων) ή ((πρωταρχική αιτία του μαρασμού αυτού...)).

Το νέο τουρκικό κράτος που θεμελίωσε ο Μουσταφά Κεμάλ ως ιστορική συνέχεια-αναδίπλωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παρά τα εξωτερικά κοσμικά — δυτικής επίδρασης — χαρακτηριστικά του, που τόσο αβασίως και επιτόλαια ελαινέθηκαν και υπερεκτιμήθηκαν από την πλειοψηφία των πολιτικών και επιστημόνων, τόσο στη Δύση όσο και την πρώην Σοβιετική Ένωση και τους δορυφόρους της, παραμένει ένα βαθύτατα ρατσιστικό, παντουρκιστικό-παντουρανιστικό κράτος, που σταθερό του στόχο και σκοπό έχει την πολιτική της φυσικής εκκαθάρισης, του εξισλαμισμού, του εξανδραποδισμού και του ξεριζώματος για τους εντός της επικρατείας του αλλοεθνείς πληθυσμούς και τη μέγιστη δυνατή εμπέδωση της επιρροής-παρουσίας του σε όλον τον πελώριο ιστορικό-γεωγραφικό χώρο που εγκαταστάθηκαν ή κατάκτησαν τα διάφορα τουρανικά φύλα.

Αυτή η μακρόπνοη πολιτική εκτουρκισμού λειτούργησε και λειτουργεί σε όλη την κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και πολιτική σφαίρα και αποτυπώνεται με ιδιαίτερη έμφαση στο ίδιο το Τουρκικό Σύνταγμα του 1982.

Στο άρθρο 26 που αναφέρεται στην ελευθερία του Τύπου και την ελεύθερη έκφραση γνώμης απαγορεύεται η οποιαδήποτε μορφή δημοσίευσης στις νομικά απαγορευμένες γλώσσες, που σύμφωνα με το άρθρο 3 δεν είναι άλλες από των μειονοτήτων. Και αυτό δεν αφορά μόνο τα τυπογραφικά προϊόντα, αλλά όλες τις μορφές έκφρασης, όπως οι ταινίες, οι δίσκοι, τα σλάιτς, ακόμα και οι χειρόγραφες ανακοινώσεις⁵.

Είναι γνωστό σε όποιον έχει στοιχειωδώς ασχοληθεί με την τουρκική νομοθεσία ότι ο ισχύων τουρκικός ποινικός κώδικας βρίθκει διατάξεων που απαγορεύουν τη χρήση των λέξεων Κουρδιστάν ή Κούρδος, επισείοντας ποινές φυλάκισης που φτάνουν μέχρι τα δεκαπέντε χρόνια

για οποιονδήποτε θα είχε την ατυχή έμπνευση να αναφερθεί δημόσια στην ύπαρξη Κούρδων στην Τουρκία. Αυτή η κραυγαλέα παραβίαση των στοιχειωδέστερων ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτυπώθηκε κυνικά στον περίφημο Νόμο 2932 (και αργότερα και στον Νόμο Έκτακτης Ανάγκης 2935/1983). Γι' αυτόν το νόμο ένα τουρκικό πολιτικό κόμμα, προς τιμήν του, θα πει: «... 12. Ο νόμος αυτός που απαγορεύει στους Κούρδους να μιλούν τη γλώσσα τους έχει βυθίσει στην ντροπή το νομικό μας σύστημα... 13. Σε εφαρμογή αυτού του βάρβαρου και παράλογου νόμου έχουν γίνει ανακρίσεις και έχουν επιβληθεί ποινικές κυρώσεις εναντίον πολλών ανθρώπων στην περιοχή, διότι υπερασπίστηκαν τον εαυτό τους στα δικαστήρια, τραγούδησαν τραγούδια, έγραψαν άρθρα ή έχουν κασέτες στην κουρδική γλώσσα. Πρέπει να τονίσουμε ότι αποτελεί έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας η απαγόρευση χρήσης της μητρικής γλώσσας, η οποία είναι φυσικά αναπόσπαστο μέρος της ανθρώπινης ζωής. Η αναχρονιστική αυτή απαγόρευση θέλει ν' αγνοεί τον εθνικό διαφορισμό και την ύπαρξη πολιτιστικού πλουραλισμού στη χώρα»⁶.

Κι ως αποτελεί αναμφισβήτητο ιστορικό τόπο το γεγονός ότι ολόκληρη η Ν.Α. Μικρά Ασία κατοικείται από την εποχή του Ξενοφώντα από συμπαγείς μάζες εκατομμυρίων «Καρδούχων», κι ως αποτελεί κατά κοινή ομολογία η Κωνσταντινούπολη τη μεγαλύτερη κουρδική πόλη, έξω από το ιστορικό Κουρδιστάν.

Πώς άραγε μπορεί να χαρακτηριστεί ένα καθεστώς που θεωρεί εχθρό του Συντάγματος, τον πολίτη του που μιλά και γράφει στη μητρική του γλώσσα και δεν αποτελεί, άραγε, ιστορική οπισθοδρόμηση το γεγονός ότι ο προκάτοχος της σημερινής Τουρκίας, η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αναγνωρίζοντας την πραγματικότητα της ως πολυεθνικού κράτους επέτρεπε ένα μίνιμουμ, τουλάχιστον, γλωσσικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής ελευθερίας στους μη Τούρκους υπηκόους της;

Βάναυσο και αντιδημοκρατικό στους τουρκικής καταγωγής υπηκόους του, αμείλικτο και ανελέητο σε κάθε μη Τούρκο πολίτη του, ήταν και είναι το σύγχρονο τουρκικό κράτος. Και αυτό δεν αποτελεί καταγγελία των αντιπάλων του, αλλά τραγική διαπίστωση των επανειλημμένων εκθέσεων διεθνών οργανισμών, εξέχουσα θέση μεταξύ των οποίων κατέχουν οι ετήσιες εκθέσεις της οργάνωσης Διεθνής Αμνηστία⁷.

Είναι, λοιπόν, ορατή δια γυμνού οφθαλμού η εθελοτυφλία όλων εκείνων που σε Ελλάδα, Κύπρο, Ευρώπη και Αμερική, μιλούν ανερυθρίαστα για δημοκρατική Τουρκία, υπερθεματίζοντας μάλιστα τις τουρκικές πρωτοβουλίες για ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όταν το τουρκικό κράτος αποτελεί ένα από παράδειγμα ρατσιστικού κράτους, χειρότερου — υπό μίαν ορισμένη έννοια — και από αυτό που κυριάρχησε για δεκαετίες στη Νότια Αφρική.

II Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΩΝ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟ

Κραυγαλέο παράδειγμα της πολιτικής αυτής αποτελεί η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στη σημερινή Κύπρο με συρροές πρωτοφανών εγκληματικών πράξεων που κυριολεκτικά έχουν κονιορτοποιήσει το σύνολο των κανόνων που διέπουν το Διεθνές Δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Δεν θα σταθώ περισσότερο στο σημείο αυτό, γιατί αναλυτικά έχει κατ' επανάληψιν εκτεθεί. Θα επιμείνω όμως ότι από μόνο του καθιστά και αναδεικνύει το Κυπριακό σε αποφασιστικό παράγοντα-κριτήριο για να διαγνώσουμε την πραγματική στάση και ιδεολογία των διάφορων τάξεων, ομάδων και ατόμων, σε Ελλάδα, Κύπρο και Τουρκία, απέναντι σε μείζονος αξίας ζητήματα όπως η ελευθερία, η αυτοδιάθεση, η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ισονομία των πολιτών, η αλληλεγγύη απέναντι στο θύμα και η στάση αρχών απέναντι στον θύτη.

Η τουρκική πρακτική έχει πια ανοιχτά καταγγελθεί και είναι πραγματικά θλιβερή σχεδόν στο σύνολο της, με κορυφαίο παράγοντα αντίφασης και ασυνέπειας την εμφορουμένη — υποτίθεται — από ιδέες διεθνοιστικής αλληλεγγύης τουρκική αριστερά, που δείχνει ότι ξεχνά αυτομάτως τις

αρχές της όταν αυτές αφορούν τα δικαιώματα των μη τουρκικών πληθυσμών.

Δεν αποτελεί λοιπόν κατ' εξαίρεση φαινόμενο, αλλά συνειδητή πολιτική επιλογή, το γεγονός της μερικής ή καθ' ολοκληρίαν συμπτώσεως όλων των τουρκικών και τουρκοκυπριακών πολιτικών σχηματισμών απέναντι στα κορυφαία ζητήματα της γενοκτονίας των Αρμενίων και των Ποντίων, της αυτοδιάθεσης των Κούρδων, του διαμελισμού της Κύπρου.

Αναμφίβολα θα ήταν εσφαλμένο και το χειρότερο άδικο, να χρεωθεί συλλήβδην συμπάς ο τουρκικός λαός ή ειδικότερα κάποιες περιορισμένης εμβέλειας δημοκρατικές συνιστώσες του, την κυρίαρχη κουλτούρα και πρακτική της παντουρανιστικής και κεμαλικής ιδεολογίας.

Κανείς δεν θα πρέπει να ξεχάσει ή να αποσιωπά περιστατικά, όπως η δολοφονία του εκδότη της τουρκικής συνδικαλιστικής εφημερίδας της ΠΕΟ Φαζίλ Οντούρ το Μάιο του 1958 από Τούρκους φασίστες ή τη δολοφονία τον Απρίλιο του 1962 των συντακτών της «Τζουμχουριέτ» Αχμέτ Γκιουρκάν και Αϊχμάν Χικμέτ, επειδή με υποδειγματική συνέπεια αποκάλυψαν ότι η τοποθέτηση βόμβας σε ένα τζαμί στον ελληνικό τομέα της Λευκωσίας, δεν ήταν έργο Ελλήνων όπως εσκεμμένα διατυμπάνιζε η τουρκοκυπριακή ηγεσία, αλλά συνειδητή πρόκληση των Τούρκων φασιστών, που επεδίωκαν να διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα στις δυο πλευρές.

Τελευταίος ιδαλγός μιας άλλης αντίληψης και λογικής υπήρξε ο αγωνιστής συνδικαλιστής και δημοσιογράφος Ντερβίς Καβάζογλου, άνθρωπος που με περισσή παρρησία ξεσκέπασε το ρόλο της κυρίαρχης τουρκοκυπριακής κάστας. Δολοφονήθηκε κι αυτός άνανδρα από τις συμμορίες του Ραούφ Ντενκτάς στις αρχές Απριλίου 1965, μέσα στο αυτοκίνητο του μαζί με το φίλο του και συναγωνιστή του Κώστα Μισιαούλη.

Όμως αυτά και ορισμένα ακόμα πραγματικά περιστατικά που συνεχίζονται μέχρι και τις μέρες μας, δεν ανατρέπουν την κυρίαρχη εικόνα της ολικής ή μερικής ταύτισης όλων σχεδόν των πολιτικών φορέων και σχηματισμών, αλλά και της συντριπτικής πλειοψηφίας των Τούρκων πολιτών με το παντουρκιστικό και κεμαλικό ιδεώδες.

Πώς αλήθεια αντιμετώπισαν και αντιμετώπιζουν οι Έλληνες (Ελλαδίτες και Ελληνοκύπριοι) πολιτικοί και πολίτες την απαράδεκτη αυτή κατάσταση και ποια στάση κρατούν απέναντι της;

Είναι ήδη αρκετές, φρονώ, οι αναφορές που έχω παραθέσει σε διάφορα κείμενα μου σχετικά με τη στάση των πολιτικών μας σχηματισμών, αλλά και του ίδιου του λαού μας, απέναντι στις τουρκικές ενέργειες και προκλήσεις. Εδώ είναι όμως χρήσιμο, να ξαναεπισημανθούν ορισμένα πράγματα.

Ανεξάρτητα από το ότι η συντριπτική πλειοψηφία του λαού μας, μέχρι τουλάχιστον το 1959, έβλεπε το Κυπριακό ως αλυτρωτικό πρόβλημα που επικεντρωνόταν στον συλλογικό πόθο για «ένωση της Κύπρου με τη μητέρα Ελλάδα», η στάση ορισμένων πολιτικών σχηματισμών, κάποιων μειοψηφικών κοινωνικών ομάδων και — κυρίως — των ελληνικών κυβερνήσεων και της ηγεσίας της αριστεράς σε Ελλάδα και Κύπρο ήτανε όχι μόνο αντιφατική αλλά και εξ αντικειμένου αντίθετη με τα ευρύτερα συμφέροντα του ελληνικού έθνους ως συνόλου.

Με εντυπωσιακή ενάργεια, στην ιστορική συνεδρίαση της Βουλής την 25η Φεβρουαρίου 1959, όπου συζητήθηκε η πρόταση δυσπιστίας προς την κυβέρνηση Κ. Καραμανλή, ο αρχηγός των Φιλελευθέρων, Σοφοκλής Βενιζέλος, αποτυπώνει τη συμπεριφορά της συγκεκριμένης ελληνικής κυβέρνησης: «Ο κ. Υπουργός των Εξωτερικών, ημπορεί να υπερηφανεύεται εάν χάριν μιας δήθεν διπλωματικής επιτυχίας εσφαγίασε τα απαράγραπτα δικαιώματα των Κυπρίων, και δια διεθνούς πράξεως απημπόλησεν εις το διηνεκές την ένωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα.

Εάν φιλοδοξία του ήτο να γίνη ο ενταφιασμός της ιεράς αυτής υποθέσεως το επέτυχεν εις το ακέραιον.

Θα μας αντιτάξει ο κ. Υπουργός ότι έναντι των γενομένων υποχωρήσεων και θυσιών επετύχομεν την ανεξαρτησίαν της Κύπρου. Μόνον άνθρωποι οι οποίοι έχασαν κάθε έννοιαν πραγματικότητας ημπορούν να ισχυρισθούν ότι πρόκειται περί ανεξαρτήτου Κράτους.

Μέχρι τίνος εθεωρείτο απαράδεκτος και αυτή ακόμη η ηγγυημένη ανεξαρτησία, ενώ την στιγμήν αυτήν δι' επισήμου πράξεως της Ελληνικής Κυβερνήσεως υπεγράψαμεν την αλυσοδεμένην πλέον ανεξαρτησίαν.

Ο ισχυρισμός του κ. Υπουργού των Εξωτερικών ότι εάν εγένοντο τοιαύτης εκτάσεως παραχωρήσεις προς τους Τούρκους οφείλεται εις το γεγονός, ότι η Κύπρος απέχει μόνον 40 μίλια από τας τουρκικός οκτάς είναι παιδαριώδης διότι εν τοιαύτη περιπτώσει όλαι αι νήσοι του Αιγαίου αι γειτνιαζούσαι προς την Μ. Ασίαν θα έπρεπε να παραχωρηθούν εις την Τουρκίαν, δοθέντος ότι μερικά εξ αυτών ευρίσκονται εις απόστασιν κάτω των 2 μιλίων, χωρίς να λάβωμεν

υπ' όψιν, ότι μεταξύ των δυο χωρών υπάρχουν κοινά χερσαία σύνορα.

Και ποια ανάγκη επέβαλε προς εξευμενισμόν των Τούρκων να προβώμεν εις εξευτελιστικάς υποχωρήσεις προς δημιουργίαν ενός αλλοπρόσαλλου καθεστώτος ανεξαρτησίας που μοιραίως θα οδήγηση εις συνεχείς προστριβάς μεταξύ των δυο Κοινοτήτων;

Δεν ήτο επαρκής κατοχύρωσις προς εξασφάλισιν της τουρκικής μειονότητας η παρουσία των Αγγλικών στρατευμάτων;

Όταν εδόθη καθεστώς αυτονομίας εις την ιδιαιτέραν μου πατρίδα με παρουσίαν στρατευμάτων των προστάτιδων δυνάμεων μετά την επανάστασιν του 1897 δεν υπήρχεν ουδείς περιορισμός εις την Κυβέρνησιν της νήσου και η μόνη εκπροσώπησις της τουρκικής επικυριαρχίας συνίστατο εις μίαν τενεκεδένιαν σημαίαν που υψούτο σ' ένα μικρό νησάκι εις την είσοδο του κόλπου της Σούδας.

Και δεν επρόκειτο περί ανεξαρτήτου Κράτους το δε ποσοστόν του τουρκικού πληθυσμού εν Κρήτη ήτο μεγαλύτερον από το σημερινόν ποσοστόν των Τούρκων εν Κύπρω.

Εφ' όσον η Κυβέρνησις ήτο αποφασισμένη να εγκατάλειψη την αυτοδιάθεσιν και να προχώρηση εις το κλείσιμον του ζητήματος είχε πλείστας ευκαιρίας να αναλάβη τας ευθύνας της και να αποδεχθή τας κατά καιρούς προταθείσας λύσεις Χάρντιγκ-Ράντγκλιφ, κατά πολύ εθνικώς συμφερωτέρας από την υπογραφείσαν σήμερον, δια της οποίας καθιστούμε τους Τούρκους συγκυρίαρχους της νήσου 36 ολόκληρα χρόνια μετά την συνθήκην της Λωζάνης οπότε η ηττημένη Ελλάδα επέτυχε δήλωσιν της Τουρκίας ότι παραιτείται οιασδήποτε αξιώσεως επί της Κύπρου. Αλλά και αυτό ακόμη το σχέδιο Μακ Μίλλαν ίσως ήταν ολιγώτερον οδυνηρόν από το σημερινόν κατασκευάσμα.

Και έρχεται η Κυβέρνησις κατόπιν μιας ολέθριας επί 4 περίπου έτη διαχειρίσεως να μας είπη ότι εις ο σημείον περιήλθαν τα πράγματα, δεν ήτο δυνατόν άλλως γενέσθαι. Ομοιάζει τρόπον τινά η Κυβέρνησις προς ιατρόν, όστις λόγω κακής διαγνώσεως και εσφαλμένης θεραπείας του ασθενούς πελάτου, προεκάλεσε γάγγραινα συνεπεία της οποίας ηναγκάσθη να αποκόψη τα άκρα δια να σώση τον κορμόν. Αυτό είναι το τυπικόν παράδειγμα ενώπιον του οποίου ευρισκόμεθα σήμερον.

Αντί να θριαμβολογή η Κυβέρνησις θα ηδύνατο να επικαλεσθή μίαν μόνον δικαιολογίαν, ότι προέβη εις μίαν ταπεινωτικήν συνθηκολόγησιν, χάριν της διατηρήσεως της Ελληνοτουρκικής φιλίας. Κύριοι βουλευταί, εκ παραδόσεως ήμην θιασώτης της Ελληνοτουρκικής φιλίας και εφ' όσον κατείχαν υπευθύνους θέσεις έδωσα δείγματα της προσπάθειας την οποίαν κατέβαλαν προς περαιτέρω σύσφιγξιν των δεσμών μεταξύ των δύο χωρών.

Ελλάς και Τουρκία εις υψηλούς τόνους διεκήρυσσον, ότι βάσις της εξωτερικής των πολιτικής ήτο η φιλία των δύο χωρών, την οποίαν επεσφράγισαν δια της υπογραφής των ο Έλευθ. Βενιζέλος και ο Κεμάλ Ατατούρκ.

Δυστυχώς τα τελευταία γεγονότα λόγω Κύπρου απέδειξαν πόσον σαθρά υπήρξεν η φιλία αυτή τουλάχιστον από της άλλης πλευράς και διερωτώμαι εάν είναι πλέον δυνατή η αναβίωσις της, εφ' όσον η Τουρκία τόσον επιμόνως αντετίθετο εις την ιδέαν ότι ήτο δυνατόν η σύμμαχος Ελλάς να καταλάβη την νήσον, εις ην περίπτωσιν εδίδετο κάποτε εις τον Κυπριακόν λαόν η ευκαιρία ασκήσεως του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως, φιλία δεν είναι δυνατόν να ύπαρξη.

Η φιλία αποδεικνύεται ετεροβαρής και ανύπαρκτος εφ' όσον τόσον μεγάλη δυσπιστία υπάρχει εκ μέρους του ενός συμβαλλομένου προς τον έτερον...

Θα υπήρχε και μια άλλη δικαιολογία, ότι η Κυβέρνησις λόγω των γενικώτερων συμφερόντων του Δυτικού κόσμου ηναγκάσθη να υποκύψη εις την επιβληθείσαν συνθηκολόγησιν. Αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει δεν νομίζετε, κ. Πρόεδρε της Κυβερνήσεως, ότι είχατε υποχρέωσιν να ενημερώσετε την αντιπολίτευσιν, δοθέντος ότι από του 1938 είχε θεσπισθή, ότι η εξωτερική πολιτική είναι κοινή;

Εις την τελευταίαν αυτήν περίπτωσιν αντί να θριαμβολογήτε θα έπρεπεν ευθαρσώς να δηλώσετε, ότι ενώπιον των κρισίμων στιγμών και εν όψει των συνομιλιών της Δύσεως με την Σοβ. Ένωσιν, ηναγκάσθητε να προβήτε εις θυσίας προς εξασφάλισιν της ενότητας εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας.

Αλλ' ασφαλώς δεν πρόκειται περί αυτού και καταπλήσεται κανείς προ της βροχής των ανταλλασσομένων συγχαρητηρίων και επαίνων εκ μέρους υπευθύνων και ανεύθυνων παραγόντων.

Και όλη αυτή η σκηνοθεσία συντελείται δια να εμφάνιση η Κυβέρνησις νέους θριάμβους προς διατήρησιν της εις την Αρχήν.

Κύριοι βουλευταί, είναι τραγική η περίπτωση του Κυπριακού Λαού, όστις αποδυσθείς εις ένα ηρωικόν αγώνα δια την ελευθερίαν του, βλέπει τας ελπίδας του διαψευδομένας κατά τον πλέον τραγικόν τρόπον και εξεγείρεται η συνείδησις των αγωνιστών, διότι το χυθέν αίμα και αι θυσίοι επήγαν επί ματαίω, λόγω κακής διαχειρίσεως του όλου ζητήματος. Δεν θα ήτο υπερβολή να είπω, ότι ο Κυπριακός Λαός ηγωνίσθη δια να νικήση τελικώς η Τουρκία».

Στον ίδιο παρονομαστή από διαφορετική αφετηρία οδηγείται και η ελληνοκυπριακή — κυρίως — αριστερή πολιτική ηγεσία που από τα πρώτα χρόνια της ύπαρξης της, αντιτάχθηκε με τον Α ή Β τρόπο στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων της Κύπρου⁸.

Πολύ αργότερα η ελληνοκυπριακή αριστερά κάτω από την πίεση των πραγμάτων αλλά περισσότερο των ίδιων της των οπαδών θα αποστεί από τις απαράδεκτες αρχικές της θέσεις και θα υιοθετήσει απόψεις που ταυτίζονται με την αυτοδιάθεση-ένωση, που ήταν — άλλωστε — οι απόψεις όλων των Ελληνοκυπρίων συμπεριλαμβανομένων — φυσικά — και των κομμουνιστών⁹. Μια πολύ χαρακτηριστική εικόνα των παραπάνω μας δίνει ο Τσαρλς Φόλεϋ: «... σε καμιά από τις κομμουνιστικές συγκεντρώσεις δεν υπήρχε ίχνος ερυθρού. Οι σύντροφοι κρατούσαν ελληνικές σημαίες με σταυρούς πάνω στο κοντάρι, οι επόπτες φορούσαν γαλανόλευκα περιβραχιόνια.

Το πλήθος, κυρίως νέοι, φώναζε «Ε-ΝΩ-ΣΙΣ» — ένωση όχι βέβαια με την Σοβιετική Ένωση αλλά με τη μοναρχοφασιστική Ελλάδα όπου ο κομμουνισμός ήταν παράνομος και οι οπαδοί του σάπιζαν στις φυλακές»¹⁰.

Η ενωτική πολιτική όμως της ηγεσίας του ΑΚΕΛ, όπως τα γεγονότα στη συνέχεια απέδειξαν δεν ήταν γνήσια αλλά προϊόν ανάγκης. Γι' αυτό και κατήγγειλε ή απείχε από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του 1955-59, χρησιμοποιώντας διάφορα προσχήματα που αδυνατούσαν πια να συγκαλύψουν τον βαθύτατα μεταπρατικό και εξαρτημένο χαρακτήρα της.

Η οργανική ανεπάρκεια της παραδοσιακής αριστεράς να κατανοήσει τον αμφίσημο χαρακτήρα του εθνικισμού και να μπορέσει περνώντας μέσα από τις συμπληγάδες των ιδιαιτεροτήτων, να διακρίνει ανά περίπτωση τα θετικά ή αρνητικά του στοιχεία, αποτυπώνεται, ανάγλυφα — θα έλεγα —, στο Κυπριακό και ιδιαίτερα στη στάση που κράτησε στη διάρκεια του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, αδυνατώντας να ερμηνεύσει επιστημονικά το φαινόμενο Διγενής. Πώς δηλαδή αυτός που η αριστερά στην Ελλάδα τον θεωρούσε «αρχηγό της προδοτικής οργάνωσης Χ» και λίγο-πολύ όργανο των ξένων, να είναι για τον Ελληνισμό της Κύπρου ο «γέρος», ο μπροστάρης και η ψυχή του αγώνα για την αυτοδιάθεση-ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Έτσι λοιπόν από διαφορετικούς δρόμους συντηρητικές κυβερνήσεις και ηγεσίες της αριστεράς, τα δυο φερόμενα «άκρα» της ελληνικής πολιτικής σκηνής, κατέληγαν και καταλήγουν στον ίδιο παρονομαστή. Την προσπάθεια ένταξης ενός γνήσιου δημοκρατικού δικαιώματος για την αυτοδιάθεση της Κύπρου στα ιδιοτελή συμφέροντα της μεταπρατικής τους ιδεολογίας. Το βάθος αυτής της σύγκλισης, όπως τα ίδια τα γεγονότα θα βεβαιώσουν είναι πολύ μεγαλύτερο απ' όσο μια πρώτη προσέγγιση δείχνει. Οι ρίζες της μεταπρατικής ιδεολογίας είναι πολύ βαθιές και μόνον οι ανιστόρητοι αιφνιδιάζονται όταν σήμερα τις βλέπουν να ξεκινάν από τους νέους ηγέτες της αριστεράς Δ. Χριστόφια και Α. Παπαρηγα για να καταλήξουν στον Γ. Βασιλείου και τον Κ. Μητσοτάκη.

III ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ, ΔΙΕΘΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η ανάδειξη του Κυπριακού ως πρωταρχικού εθνικού μας θέματος παρουσιάζει επιπρόσθετα και μian άλλη θεωρητική και πρακτική πτυχή. Ότι θέτει άμεσα στο στόχαστρο όλες τις απόψεις και θεωρίες για τον πατριωτισμό, τον εθνισμό, τον εθνικισμό, το διεθνισμό και το εθνικό πρόβλημα.

Είναι ζήτημα αν και σήμερα ακόμα υπάρχουν οι αναλύσεις εκείνες που χωρίς να κάνουν ιδεολογική χρήση των ιστορικών πεπραγμένων μπορούν έστω και κατά προσέγγιση να ανιχνεύσουν ικανοποιητικά τα προβλήματα αυτά.

Και αν αυτό ισχύει για απόψεις και θεωρίες που έχουν μια κατά βάση εθνιστική οπτική — και

άρα βρίσκονται σε μια πορεία θετικού προσδιορισμού τους — η κατάσταση αγγίζει τα όρια του τραγικού για όλες εκείνες τις αντιλήψεις που καθηλώθηκαν στη διεθνιστική αφετηρία που μπορεί να συνοψιστεί στην περίφημη μαρξική και αναρχική ρήση ότι «οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα»¹¹.

Ανήκοντας σε εκείνους από το χώρο της ελληνικής αριστεράς που αφετηριακά πολέμησαν¹² ως αβάσιμη επιστημονικά και ανιστόρητη την παραπάνω άποψη διαπίστωσα μέσα από διαδοχικές προσεγγίσεις ότι το εθνικό ζήτημα αποτελεί την αχίλλειο πτέρνα όχι μόνο της δικής μας αριστεράς, αλλά και των πλείστων παλαιών και νέων σχημάτων που γεννήθηκαν κάτω από την επίδραση μαρξικών ή αναρχικών θεωριών.

Είναι τραγική, αλλά και αληθινή συνάμα η διαπίστωση ότι ολόκληρος σχεδόν ο χώρος που εκτείνεται από τους οπαδούς του τριτοδιεθνιστικού σοσιαλισμού μέχρι και τη σοσιαλδημοκρατία ή τα αναρχικά και τεταρτοδιεθνιστικά άκρα, αδυνατεί να κατανοήσει την πραγματικότητα ότι η πατριωτική-εθνική συνείδηση ήταν και είναι κάτι απτό, υλικό, που ήταν και είναι πολύ πιο σταθερό και ισχυρό από τη μεταβλητή και ρευστή κοινωνική συνείδηση, πάνω στην οποία στηρίχθηκε μανιχαϊστικά η εσχατολογική αντίληψη για τους προλετάριους που δεν έχουν πατρίδα.

Κι ας επιβεβαιώνει η ίδια η ζωή καθημερινά την αγεφύρωτη αντίθεση ανάμεσα στη θεωρία και την ιστορική πραγματικότητα. Πραγματικότητα που πολύ αδρά επικυρώνει το γεγονός ότι *οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από το σε ποια κοινωνική τάξη ανήκουν, γεννιούνται από συγκεκριμένους και φυλετικά προσδιορισμένους γονείς φορείς μιας ορισμένης γλώσσας, θρησκείας και κουλτούρας, μεγαλώνουν βιώνοντας την καθημερινότητα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό και γεωγραφικό χώρο ο οποίος αμετάκλητα τους σφραγίζει θετικά και αρνητικά με προτερήματα, ελαττώματα και διάφορα «πιστεύω», και ότι ο χώρος αυτός, που δεν είναι άλλος από την πατρίδα τους στην οποία ζουν, εργάζονται, ερωτεύονται, παντρεύονται και πεθαίνουν, έχει γι' αυτούς εκείνο το μοναδικό-ανεπανάληπτο στοιχείο που λειτουργεί από ένα σημείο και πέρα και ως στοιχείο συνειδητής επιλογής, δηλαδή στοιχείο αυτοπροσδιορισμού, αυτοδιάθεσης και ελευθερίας.*

Και αυτό χωρίς — φυσικά — να γίνεται καμιά υπερ-ιστορική προσέγγιση που θα ήθελε να ταυτίσει το σύγχρονο συγκεντρωτικό κράτος με το έθνος, και χωρίς — φυσικά — να παραγνωρίζονται τα χρονικά όρια που το φαινόμενο εμφανίζεται ιστορικά, κάνοντας διακριτά τα σημεία διαφοροποίησης από τις ανεπαρκείς αντιλήψεις που ταυτίζουν το έθνος με τη φυλή ή που το αντιλαμβάνονται ως αμιγές προϊόν της βιομηχανικής κοινωνίας. Ο εθνικισμός δεν ταυτίζεται ούτε χρονικά, ούτε περιεχομενικά με τον πατριωτισμό. Οι ρίζες του πατριωτισμού είναι πολύ βαθιά χαμένες στο χρόνο. Αλλά και στην πιο πρόσφατη περίοδο όπου ο εθνικισμός και ο πατριωτισμός συνυπάρχουν, ο εθνικισμός αποτελεί εν μέρει ξεχωριστή — ειδική κατηγορία πατριωτισμού, που έχει πολλά κοινά αλλά και πολλά αποκλίνοντα στοιχεία με τον πατέρα του. Στοιχεία που καθορίζονται εν πολλοίς από τη σύγχρονη ιστορική, κοινωνική, πολιτική, εκπαιδευτική, οικονομική και πολιτισμική πραγματικότητα των τριών τελευταίων αιώνων.

Αν η βαθιά αγάπη των ανθρώπων για τον τόπο τους είναι στοιχείο φανταστικό ή αρνητικό, αν η συνείδηση ότι το χώμα που σκεπάζει τα κόκαλα των προγόνων τους και αποτελεί διαχρονικό στίγμα της ύπαρξης τους (*Αυτό το χώμα είναι δικό τους και δικό μας*)¹³, είναι στοιχείο φανταστικό ή αρνητικό, αν η επίγνωση ότι η κοινή ιστορία τους ως παρελθόν και παρόν καθορίζει — σε μεγάλο βαθμό — και το πεπρωμένο τους ως μέλλον είναι στοιχείο φανταστικό ή αρνητικό, αν η εμμονή τους στα κοινά ήθη και έθιμα είναι στοιχείο φανταστικό ή αρνητικό, αν η διαπίστωση ότι μόνο η μητρική τους γλώσσα μπορεί να δώσει και να εκφράσει ό,τι πιο άθλιο και μεγαλειώδες περικλείει ο ψυχικός τους κόσμος είναι στοιχείο φανταστικό ή αρνητικό, αν η φράση του πολύγνωμου Οδυσσέα «είπε μοι, ει ετεόν γε φίλην ες πατρίδ' ικάνω»¹⁴, δεν είναι εντελώς ίδια με αυτήν που είπε, λέει και θα πει κάθε πρόσφυγας, ξενιτεμένος ή ξεριζωμένος, κάθε Αρμένιος, Παλαιστίνιος, Κούρδος ή Ελληνοκύπριος μόλις ξαναντικρίσει τη γη των πατέρων του, τότε πραγματικά έχουμε να κάνουμε με μια γιγαντιαία υπέρ του πατριωτισμού απάτη, που μας ταλαιπωρεί από τότε που η ανθρωπότητα πέρασε από την προϊστορία στην ιστορία.

Αυτή η ουσιαστική λοιπόν ταύτιση των ανθρώπων με το χώρο στον οποίο ζουν, τον πολιτισμό που από κοινού βιώνουν και συνδιαμορφώνουν, την κοινή παιδεία (*...Ελληνας καλείσθαι τους της παιδείσεως της ημετέρας η τους της κοινής φύσεως μετέχοντας*)¹⁵, αλλά και η συνείδηση και βούληση να τα διεκδικούν ως πυρηνικά στοιχεία της ανθρώπινης (ατομικής και συλλογικής)

ταυτότητας τους, αποτελεί το πλέον υλικό-υλιστικό στοιχείο της υπάρξεως τους και αυτό ακριβώς το στοιχείο προσπάθησαν και προσπαθούν να αναιρέσουν οι σταυροφόροι του «διεθνισμού» ερχόμενοι σε πλήρη διάσταση με την πραγματικότητα και την επιστήμη.

Επεδίωξαν, με δυο λόγια, να θέσουν κάτω από μια λογική ιδεολογικής προκατασκευής, αυτό που αποτελούσε στοιχείο άρνησης των προκατασκευών στοιχείο διαφορετικότητας και ελευθερίας, αυτό που αναγκαστικά λόγω της αφετηριακά πλουραλιστικής του βάσης και ποικιλομορφίας αποτέλεσε το ιστορικό φρένο στα χιτλερικά και σταλινικά ολιστικά πρότυπα.

Γι' αυτό και είναι εύστοχη η διαπίστωση του Tom Nairn ότι: «Η θεωρία του εθνικισμού αντιπροσωπεύει τη μεγάλη ιστορική αποτυχία του μαρξισμού. Μπορεί να είχε και άλλες, και ορισμένες από αυτές να υπήρξαν αντικείμενο διαμάχης σε μεγαλύτερο βαθμό: Οι ανεπάρκειες του μαρξισμού πάνω στον ιμπεριαλισμό, το κράτος, την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους και την εξαθλίωση των μαζών είναι ασφαλώς παλαιά πεδία μαχών. Ωστόσο, κανένα από αυτά δεν είναι τόσο σημαντικό, τόσο θεμελιώδες όσο το πρόβλημα του εθνικισμού, τόσο στη θεωρία όσο και στην πολιτική πρακτική»¹⁶.

Αυτή τη μεγάλη ιστορική αποτυχία του μαρξισμού εντοπίζει και ο Έρνεστ Γκέλλνερ, όταν με εξαιρετική γλαφυρότητα και βρετανικό χιούμορ γράφει χαρακτηριστικά: «Ακριβώς όπως οι εξτρεμιστές Σίιτες μουσουλμάνοι διατείνονται πως ο Αρχάγγελος Γαβριήλ έκανε λάθος δίνοντας το Μήνυμα στον Μωάμεθ, ενώ αυτό προοριζόταν για τον Αλί, έτσι και οι μαρξιστές αρέσκονται κατά βάσιν να νομίζουν πως το πνεύμα της ιστορίας ή η ανθρώπινη συνείδηση έκανε μια τρομερή γκάφα. Το αφυπνιστικό μήνυμα προοριζόταν για τις τάξεις, λόγω όμως κάποιου τρομερού ταχυδρομικού λάθους δόθηκε στα έθνη. Είναι τώρα αναγκαίο οι στρατευμένοι επαναστάτες να πείσουν το λανθασμένο παραλήπτη να παραδώσει το μήνυμα μαζί με το ζήλο που αυτό γεννά στο δικαιούχο παραλήπτη για τον οποίο προοριζόταν. Η απροθυμία τόσο του δικαιούχου όσο και του σφετεριστή παραλήπτη να εκπληρώσουν αυτή την επιταγή προκαλεί και ερεθίζει πολύ τον ακτιβιστή»¹⁷.

Όμως «παρ' όλο που η έκρηξη στην Ανατολική Ευρώπη έθεσε για άλλη μια φορά επί τάπητος το πρόβλημα της αυτοδιάθεσης των λαών, εν τούτοις οι ηγεσίες της αριστεράς, μένοντας αγκυλωμένες στη λογική των παραδοσιακών τους αναλύσεων, ερμήνευσαν τα γεγονότα με βασικό κριτήριο την πολιτική και οικονομικοκοινωνική διάσταση, παραγνωρίζοντας για άλλη μια φορά την εθνική-πολιτισμική. Είδαν δηλαδή πάλι τα ζητήματα από τη μια πλευρά τους. Κι όμως, η έναρξη της οριστικής κρίσης των ανατολικών καθεστώτων ήταν η επιβεβαίωση της μειοψηφικής στην αριστερά άποψη ότι ο αιώνας μας είναι αιώνας κυρίως του εθνισμού και του κρατισμού. Είναι αιώνας, για να θυμηθούμε τα λόγια του Φρειδερίκου Ένγκελς, που δίνει το δικαίωμα στους Πολωνούς εργάτες να είναι πρώτα εθνικιστές και ύστερα διεθμιστές. Γιατί δεν μπορείς να εκφράσεις ουσιαστική διεθμιστική αλληλεγγύη όταν έχεις χάσει ολοκληρωτικά την εθνική σου ευαισθησία, όταν κωφεύεις ή σιωπάς για τα όσα συμβαίνουν σε χιλιάδες αδέρφια σου στην Κύπρο ή στην Αλβανία»¹⁸.

Αυτά είναι, κατά τη γνώμη μου, τα βασικά στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να γίνει μια αφετηριακή κατ' αρχήν προσέγγιση του εθνικού φαινομένου. Γιατί από εκεί και πέρα οι δρόμοι είναι πολύπλοκοι, αμφίδρομοι και σκολιοί. Κανένα, ίσως, άλλο φαινόμενο δεν αποτελεί κυριολεκτικά ζωντανή αντίφαση, όσο αυτό. Και σε κανένα άλλο, οι «δυο» πλευρές των πραγμάτων, το «αφ' ενός» και το «αφ' ετέρου», δεν σμίγουν και δεν συγκρούονται με τους πιο διαφορετικούς και ιδιόμορφους όρους.

Πατριωτικός, φιλελεύθερος, δημοκρατικός, σοσιαλιστικός, εθνικοαπελευθερωτικός, ρατσιστικός, φασιστικός, εθνικοσοσιαλιστικός, ο εθνικισμός, αλλά και το εθνικό φαινόμενο στις ευρύτερες του προεκτάσεις, υφίσταται ως ένα δυναμικό σύνολο υπαρκτών εκδοχών που εξαιρετικά δύσκολα μπορούμε να το καταγράψουμε και ακόμα δυσκολότερα να το αποτιμήσουμε στη βαθύτερη λογική και λειτουργία του. Έκφραση συντηρητική αλλά και ριζοσπαστική, μετριοπαθής αλλά και εξτρεμιστική, εξουσιαστική αλλά και απελευθερωτική, με πολλές φωτεινές και σκοτεινές πλευρές, αποτελεί ένα από τα στοιχεία κλειδιά που ερμηνεύουν την ανθρώπινη ιστορία από το χρονικό σημείο που οι έννοιες του κοινού τόπου-εστίας και του κοινού βίου-πεπρωμένου, αποτελούν σταθερούς άξονες των ανθρωπίνων κοινωνιών.

Αυτό, το αξεδιάλυτο κουβάρι των σχεδιασμών, των λόγων, της πρακτικής και των φαντασιώσεων που συνθέτει την πορεία, τόσο των μοναχικών ατόμων, όσο και των ευρύτερων συνόλων, προσπάθησε να εντάξει σε μίαν αφαιρετική ολιστική οπτική η παραδοσιακή

(«συντηρητική» και «ανανεωτική») ιδιαίτερα αριστερά, με αποτέλεσμα να υποβιβάσει αφάνταστα τη θεωρητική έρευνα και να στιγματισθεί αμετάκλητα ως ιδεολογικός στυλοβάτης της μετατροπής της ΕΣΣΔ και των δορυφόρων της σε απέραντη φυλακή εθνών και λαών.

Για έναν ολόκληρο αιώνα, άπαντα, σχεδόν, τα πλειοψηφικά μαρξιστικά ρεύματα αντιμετώπισαν με έναν πρωτοφανή ιδεοληπτικό-αντιεπιστημονικό τρόπο το εθνικό ζήτημα θεωρώντας το λίγο-πολύ ως ιδιόρρυθμο φαινόμενο παθολογίας της ανθρώπινης ιστορίας, ως μη υπαρκτή αλλά φαντασική κατάσταση, ως μη αρτιμελές τέκνο της ανθρώπινης εξέλιξης, που η αντικειμενική πορεία του καλλάζοντας καπιταλισμού και του επερχόμενου κομμουνισμού, θα πετάξει αργά ή γρήγορα στον Καιάδα της ιστορίας, ως σύγχρονος Σπαρτιάτης.

Και είναι αλήθεια ότι μια σειρά επιφανών μαρξιστών, προεξάρχοντας του Β.Ι. Λένιν, προσπάθησαν να αποφύγουν τα άκαμπτα αιτιοκρατικά σχήματα, επιχειρώντας μια διάκριση ανάμεσα στα καταπιεστικά και καταπιεζόμενα έθνη, ένα διαχωρισμό του «εθνικισμού των καταπιεστών» από τον «εθνικισμό των καταπιεσμένων». Αυτό όμως δεν έγινε στη λογική μιας προσέγγισης με αυστηρά επιστημονικά κριτήρια και ανοιχτή, χωρίς προκαταλήψεις, ματιά περί το πρόβλημα, αλλά ως αναγκαστική πολιτική παραδοχή, ως αναγκαίος πολιτικός ελιγμός συμπόρευσης με αυτόν τον εξ αγχιστείας υπάρχοντα — δυστυχώς — συγγενή, που όμως η ιστορική εξέλιξη — ευτυχώς — αναπότρεπτα θα εξαφανίσει.

Μέχρι τότε το εθνικό φαινόμενο και τα έθνη θα έπρεπε να παραμένουν υπομονετικά στο περιθώριο της πάλης των τάξεων, δεχόμενα με ευγνωμοσύνη, ενίοτε, έναν δευτεραγωνιστικό ρόλο, όταν τα συμφέροντα του προλεταριάτου και της παγκόσμιας επανάστασης θα επέτρεπαν την υπό όρους συνδρομή και των «κατ' ανάγκην συγγενών» κατά του κυρίως αντιπάλου.

Ιδεοληψία-εσχατολογία και κοντόθωρος τακτικισμός. Αυτά είναι τα δυο λαμπρά κομμουνιστικά επιτεύγματα ως «στρατηγική σύλληψη» και ως «πρακτική αντιμετώπιση» ενός φαινομένου που σε μεγάλο βαθμό καθόρισε, καθορίζει και θα καθορίζει το πεπρωμένο της ανθρωπότητας.

Κι όμως, όσο κι αν φαίνεται περίεργο, θα μπορούσε να στηριχθεί και σε μια άλλη πλευρά — αναμφίβολα μειοψηφική — της ίδιας όμως της παραδόσεως της¹⁹, που κατά τα φαινόμενα αγνοεί.

Γιατί, είναι γεγονός, ότι η εναγώνια προσπάθεια κατανόησης της ιστορικής πραγματικότητας, οδήγησε έναν αυθεντικό διεθνιστή που έφερε το όνομα Καρλ Μαρξ να γράψει στις 16 Μαρτίου 1868 στον Φρειδερίκο Ένγκελς ότι: «Ο τρόπος με τον οποίο οι Άγγλοι μεταχειρίζονται σήμερα στην Ιρλανδία τους πολιτικούς κρατούμενους ή ακόμα και εκείνους που είναι μόνο ύποπτοι ή εκείνους που καταδικάστηκαν μόνο σε φυλάκιση (όπως ο Pigott του Irishman και ο Sullivan των News) ξεπερνά πραγματικά ό,τι γίνεται στην Ευρώπη εκτός από τη Ρωσία. Τα παλιόσκυλα!», τον Ένγκελς να του απαντά στις 24 Οκτωβρίου 1869, ότι: «Από την ιρλανδική ιστορία φαίνεται τι συμφορά είναι για ένα λαό να έχει υποτάξει έναν άλλο» και τον Μαρξ να του ανταπαντά στις 10 Δεκεμβρίου 1869 ότι: «Μια βαθύτερη μελέτη με έπεισε όμως για το αντίθετο. Η αγγλική Working class δεν θα κάνει ποτέ τίποτα προτού ελευθερωθεί η Ιρλανδία. Από την Ιρλανδία πρέπει να ξεκινήσουμε»²⁰.

Τι άλλο από αναίρεση των αφηρημένων διεθνιστικών γενικοτήτων είναι οι συγκεκριμένες αυτές αναφορές, ενδεικτικές των αξεπέραστων αντιφάσεων του ίδιου του Μαρξ²¹ που εκών άκων «βυθίζεται και αυτός στον εθνικιστικό βούρκο», υπερασπίζοντας — σωστά — τους Ιρλανδούς πατριώτες, όπως — άλλωστε — και η άλλη μεγάλων διαστάσεων πρωτοδιεθντική φυσιογνωμία ο Μιχαήλ Μπακούνιν έκανε συμμετέχοντας άμεσα στο ιταλικό Risorgimento, το μεγάλο αυτό εθνικό κίνημα που οδήγησε στην ιταλική ενοποίηση²², τον εθνικό απελευθερωτικό αγώνα των Πολωνών πατριωτών και των άλλων καταπιεσμένων σλαβικών εθνοτήτων που από την αρχή υπεράσπισε με την περίφημη *Διακήρυξη προς τους Σλάβους* που έγραψε το 1848, δίνοντας έτσι μια άμεση απάντηση στις διαφορετικές, ανερμάτιστες προσεγγίσεις των Μαρξ-Ένγκελς.

Το έθνος, όπως τυπικά οι περισσότεροι παραδέχονται, είναι μια σύνθετη *δυναμική* ιστορική κατηγορία. Αυτό σημαίνει ότι είναι ένα φαινόμενο που γεννιέται, αναπτύσσεται και εξελίσσεται μέσα σ' ένα συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, αλλά όχι ενιαία ή γραμμικά, όπως ενδεχόμενα πολλοί φαντάζονται. Η κοινότητα εδάφους, γλώσσας, θρησκείας, οικονομικής ζωής και ψυχοσύνθεσης, κοινότητα που εκδηλώνεται μέσα από τη διαλεκτική σύνθεση του εθνικού και κοινωνικού βίου, μέσα από την κοινότητα του εθνικού πολιτισμού δεν είναι σε καμιά περίπτωση στοιχεία που σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση λειτουργούν ισόποσα και γραμμικά ή που πάντα αναγκαστικά πρέπει να συνυπάρχουν. Εύστοχα στο σημείο αυτό, το *τόσο κρίσιμο*, ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα ο Ερνέστος Ρενάν στην περίφημη διάλεξη του στη Σορβόνη το 1882, με θέμα

Τι είναι έθνος;, αποσαφηνίζει ότι ούτε η γεωγραφία, ούτε η φυλή, ούτε η γλώσσα, ούτε η θρησκευτική συγγένεια, ούτε τα συμφέροντα, ούτε οι στρατιωτικές ανάγκες, είναι από μόνα τους ικανά για να προσδιορίσουν την έννοια του έθνους.

Η έλλειψη κοινότητας εδάφους δεν εξαφάνισε από το πρόσωπο της γης το εβραϊκό έθνος. Η ύπαρξη τριών διαφορετικών γλωσσών λ.χ. δεν εμπόδισαν τους Ελβετούς να συγκροτηθούν σ' ένα έθνος. Κι όμως όλοι μας γνωρίζουμε πόσο εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο είναι η γλώσσα. Ούτε ο διαχωρισμός σε καθολικούς και προτεστάντες, παρ' όλη τη «φιλότιμη» προσπάθεια των Εγγλέζων ιμπεριαλιστών, δημιούργησαν δυο ιρλανδικά έθνη.

Για την Κύπρο λ.χ. πολλοί επικαλούνται το επιχείρημα της έλλειψης οικονομικής κοινότητας. Νομίζω ότι προσεγγίζουν το ζήτημα στατικά γιατί ναι μεν η οικονομική κοινότητα είναι βασική προϋπόθεση για να υπάρξει κρατική ολοκλήρωση, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η έλλειψη της εξυπονοεί δυο διαφορετικά έθνη.

Η Βόρεια και Νότια Ιρλανδία και πολύ περισσότερο οι δυο Κορέες, η Λ.Δ. Κίνας και η Ταϊβάν, αλλά και μέχρι πριν λίγα χρόνια η Γερμανία και το Βιετνάμ δεν είχανε αναμεταξύ τους καμιά οικονομική κοινότητα ή εν πάση περιπτώσει λόγω διαφορετικών καθεστώτων είχανε μια πολύ περιορισμένη οικονομική σχέση και συνάφεια. Μήπως αυτό σημαίνει δυο διαφορετικά έθνη;

Βάσει λοιπόν ποιας ηθικής και βάσει ποιου δικαίου, ποιου δημοκρατικού δικαιώματος και ποιας λογικής μπορεί μια μειονότητα της τάξης του 18%, που ήταν διασκορπισμένη σε ολόκληρη την Κύπρο, να διεκδικεί την ανακήρυξη της δια πυρός και σιδήρου σε ηγεμονική κοινότητα ενός νέου τουρκοκυπριακού κράτους, την ίδια στιγμή που η τουρκική άρχουσα τάξη αρνείται και αυτή την ύπαρξη πλέον των 15.000.000 Κούρδων, που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού στη Ν.Α. Μικρά Ασία.

Στο σημείο αυτό πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή. Διότι σκόπιμα η αυτοδιάθεση των λαών έχει εμπλακεί από τον ιμπεριαλισμό με τα αναπαλλοτριωτά δικαιώματα των μειονοτήτων, τις οποίες χρησιμοποιεί ως «στρατηγικές μειονότητες». Το θέμα είναι εξαιρετικά λεπτό και απαιτεί προσεκτική και εις βάθος διερεύνηση. Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών συνδεδεμένο άμεσα και με τη βασική δημοκρατική αρχή της πλειοψηφίας δεν πρέπει να ταυτιστεί με το επιτήδεια παρουσιαζόμενο ως τέτοιο ή περίπου τέτοιο δικαίωμα των μειονοτήτων, στην εθνική ταυτότητα, τη θρησκεία, τον πολιτισμό και άπαντα τα δημοκρατικά δικαιώματα. Η επιλεκτική και χωρίς αρχές χρήση αυθαίρετων κριτηρίων από την πλευρά των μεγάλων δυνάμεων, ανεξάρτητα από το ότι — πολλές φορές — καλύπτονται τυπικά από το γεγονός της «συναίνεσης» ευνουχισμένων κυβερνήσεων, δεν μπορεί παρά να λειτουργεί εις βάρος των λαών και της παγκόσμιας ειρήνης, στο βαθμό που υποδαυλίζει αποσχιστικές τάσεις που καταστρατηγώντας τη βασική δημοκρατική αρχή της πλειοψηφίας θέτουν ζητήματα πολυδιάσπασης και κατ' επέκτασιν ομηρίας ενιαίων εθνικών χώρων.

Πώς λοιπόν τολμούν να αυτοχαρακτηρίζονται ως δημοκρατικές δυνάμεις αυτές που υιοθετούν την εγκυρότητα της ενσωμάτωσης στον «εθνικό κορμό»... ευρωπαϊκών μητροπόλεων, νησιών του Ειρηνικού και του Ατλαντικού, υπερασπίζοντας λ.χ. τα αγγλικά εθνικά συμφέροντα στις Μαλβίνες, την ίδια στιγμή που αρνούνται το δικαίωμα διεκδίκησης της αυτοδιάθεσης σε ένα εδώ και 3.500 χρόνια ελληνικό νησί, που και σήμερα ακόμα μετά την εισβολή η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων του είναι Έλληνες;

Είναι περισσότερο πλέον από προφανές ότι μια στοιχειωδώς συνεπής δημοκρατική προσέγγιση οφείλει να σταθεί αποφασιστικά στο δικαίωμα των λαών για την αυτοδιάθεση τους, δίνοντας στο διεθνισμό το πραγματικό του περιεχόμενο. Χαρακτηρίζοντας δηλαδή τους Τούρκους κατακτητές της Β. Κύπρου με το ίδιο όνομα που ο Καρλ Μαρξ χαρακτήρισε πριν από ενάμιση σχεδόν αιώνα τους Άγγλους κατακτητές της Ιρλανδίας.

Δεν μπορεί να παλεύεις σωστά για τη λευτεριά του λαού σου και την ειρήνη, όταν στερείς το δικαίωμα αυτό από τους άλλους λαούς. Μόνο ένα λαϊκό κίνημα στην Τουρκία, που, παλεύοντας για την κοινωνική απελευθέρωση, θα γράψει στις σημαίες του το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης μέχρι και τον κρατικό αποχωρισμό για όλους τους καταπιεζόμενους από την Τουρκία λαούς (είτε Κούρδοι, είτε Κύπριοι, είτε Αρμένιοι, είτε Σύριοι είναι αυτοί) μπορεί να απελευθερώσει τον τουρκικό λαό. Γι' αυτό νομίζω ότι δεν μπορεί στο όνομα μιας δήθεν φιλίας των λαών να εξισώνουμε το θύμα με το θύτη.

Η ελληνοτουρκική φιλία θα παραμείνει μακρινό όνειρο ή απάτη στο βαθμό που δεν ταυτίζεται με την αρχή της αμοιβαιότητας, την άρνηση κάθε μορφής επεκτατισμού, την προσήλωση στους

διεθνείς κανόνες δικαίου, το σεβασμό των ατομικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης στους ιστορικά δικαιούχους.

Όσο η τουρκική αριστερά είναι παγιδευμένη στα οράματα του μεγαλοτουρκικού σωβινισμού, συμπλέοντας έτσι στο ζήτημα αυτό με τις επιλογές του κυρίαρχου συγκροτήματος, που — σε τελευταία ανάλυση — είναι συνεπές προς το παντουρκιστικό του όραμα, άλλο τόσο η πλειοψηφία της ελληνικής αριστεράς είναι εγκλωβισμένη σ' ένα ψευδοδιεθνιστικό εξαρτημένο πνεύμα, αντίστοιχο με το ραγιαδικο *yes men* πνεύμα της παραδοσιακής ελληνικής δεξιάς.

Το κοινό αυτό ιδεολογικό στοιχείο που αποτελεί ένα αντιφατικό αμάλγαμα «εξαρτημένου πατριωτισμού» και «εξαρτημένου διεθνισμού», με κοινούς παρονομαστές το λαϊκισμό, τον κοσμοπολιτισμό και τη μεταπρατική ιδεολογία, συνοψίζεται πρακτικά ως σήμερα στη θεωρητική και πρακτική αποδοχή της πρωτοκαθεδρίας των διεθνών κέντρων που επίμονα μας προπαγανδίζουν οι ψοφοδεείς επίγονοι των ρωσοαγγλογάλλων.

Θα πρέπει λοιπόν κάποτε να γίνει ένα ξεκαθάρισμα ανάμεσα στα εθνικά σύμβολα και την καπηλεία τους από τη μεριά των πατριδοκάπηλων, όπως κάποτε θα πρέπει να γίνει και ένα ξεκαθάρισμα ανάμεσα στο λαθρεμπόριο του διεθνισμού και το διεθνισμό τον ίδιο. Στο βαθμό που η προοπτική του να γίνουν οι άμεσοι παραγωγοί κύριοι των πεπρωμένων τους είναι ακόμη πολύ μακρινός στόχος, το κεφάλαιο, μπορεί όπως έχω τονίσει να μην έχει πατρίδα, αλλά οι υποτελείς τάξεις δυστυχώς έχουν ή ευτυχώς οφείλουν να έχουν.

Το ζήτημα λοιπόν της αυτοδιάθεσης ενός λαού, κανένας «ρεαλισμός», καμιά θεωρία του εφικτού, κανένας Αττίλας δεν μπορεί να ανακόψει. Μόνο η ολοκληρωτική εξόντωση και εξαφάνιση από το ιστορικό προσκήνιο ενός λαού που αγωνίζεται μπορεί να εξαλείψουν το πρόβλημα.

Είναι φυσικό ότι στη σημερινή έντονη κρίση, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση του ολοκληρωτισμού στην Ανατολική Ευρώπη και την ανοιχτή παρέμβαση για κατατεμαχισμό της Γιουγκοσλαβίας και μοιράσματος της σε σφαίρες επιρροής ερήμην των ιστορικών υποκειμένων, η λύση δεν είναι καθόλου εύκολη.

Το δράμα όμως των μικρών λαών, των αδύναμων κρατών, των όποιων μειοψηφιών όπου γης, δεν μπορεί να μας αφήνει αδιάφορους. Από την Ιρλανδία ως το Ναγκόρνο Καραμπάχ και από το Κουρδιστάν ως την Παλαιστίνη το πρόβλημα της μη μετατροπής του ιστορικού υποκειμένου σε αντικείμενο, το πρόβλημα της διατήρησης της ιδιαίτερης ταυτότητας σαν απόλυτο δημοκρατικό δικαίωμα ταυτισμένο με την αυτοδιάθεση αποκτά μια σημασία δραματική.

Το δικαίωμα της διαφορετικότητας, της δημόσιας διαφωνίας για το νόημα της ύπαρξης, της αυτοδιάθεσης, δεν είναι πρόβλημα απλά «εθνικό». Είναι πρόβλημα ατομικό, γενικό, πανανθρώπινο. Πρόβλημα που κατ' εξοχήν αφορά τουλάχιστον τους πολίτες εκείνους που πιστεύουν ότι ή εθνική και κοινωνική απελευθέρωση δεν είναι ανεξάρτητες από τον πολιτικοπολιτιστικό αυτοκαθορισμό.

Μια τέτοια θεώρηση έχει υποχρέωση να επανεξετάσει το σύνολο της οπτικής της και θέτοντας σε δοκιμασία τις ίδιες τις αρχές της να έρθει σε ρήξη με την ιδεολογία των επικυρίαρχων. Αυτό αποτελεί τη λυδία λίθο για τον καθένα, αλλιώς η γνωστή μεσογειακή μας ρητορία εκφυλίζεται μοιραία σε σύγχρονο φτωχοπροδορισμό, όσα κοινοτικά πιστοποιητικά και αν προσκομίσουν οι εγχώριοι μεταπράτες-κοσμοπολίτες μικροευρωπαίοι και όσες διακηρύξεις ισότητας και υπεράσπισης μειονοτήτων απαγγείλουν οι ιθαγενείς μικροβιοτέχνες ολοκληρωτικών προτύπων.

Γιατί η μοντέρνα εκδοχή του κοσμοπολιτισμού και του προλεταριακού διεθνισμού έχουν έναν κοινό παρονομαστή. Την άρνηση του δικαιώματος στη διαφορά, την άρνηση του δικαιώματος στον αυτοκαθορισμό, την άρνηση της αυτοδιάθεσης. Στόχος τους κοινός το παγκόσμιο απρόσωπο υπερκράτος, η ισοπεδωμένη υπερεθνική ένωση εθνών, κρατών και λαών. Εχθρός τους όλες οι απόψεις και οπτικές που στήριξαν και στηρίζουν την ύπαρξη τους στην κατοχύρωση της ετερογένειας, στην υπεράσπιση του δικαιώματος στην ξεχωριστή γλωσσική, θρησκευτική, φυλετική και πολιτισμική ταυτότητα. Εχθρός τους η απλή διαπίστωση ότι το οποιοδήποτε «εμείς» δεν υφίσταται παρά μόνο ως άθροιση συγκεκριμένη των ξεχωριστών επιμέρους «εγώ». «Εγώ», που είναι δρων-πάσχον, ιστορικό υποκείμενο/πρόσωπο και όχι απλός γραβατωμένος ή παρφουμαρισμένος αριθμός στην υπηρεσία των πολυεθνικών ή των κομμάτων «πατέρας».

Σε αυτά ακριβώς τα κρίσιμα σημεία, είναι που θα δοκιμαστεί η αντοχή κάθε νέας απελευθερωτικής απόπειρας που οφείλει να είναι απαλλαγμένη από το βάρος του εξαρτημένου διεθνισμού και του ετεροκίνητου πατριωτισμού και διατεθειμένη να υπερασπιστεί μέχρι τέλος το

δικαίωμα στη διαφωνία, την ελευθερία του άλλου να είναι διαφορετικός και να καθορίζει κατά πώς θέλει τη δική του μοίρα, σεβόμενος, ταυτόχρονα, την άλλη πλευρά.

Η ευαισθησία μας ως δημοκρατών δοκιμάζεται εξίσου και παντού όπου το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης καταστρατηγείται. Δεν μπορεί να εκφράσεις ουσιαστική διεθνιστική αλληλεγγύη όταν έχεις ολοκληρωτικά χάσει την εθνική σου ευαισθησία. Η συμπύκνωση όλων λοιπόν των παραπάνω, και όχι απλά η ιστορική τοποθέτηση ή η εξέταση από τη σκοπιά του «στενού εθνικού συμφέροντος», είναι που δίνει μια καθολική διάσταση στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, ανάγοντας το σε μείζον πρόβλημα αρχών για όποιον ουσιαστικά θέλει να το αντιμετωπίσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Για περ. βλέπε: Εναγιατολά Ρεζά, *Ο παντουρκισμός ως θεμέλιο του τουρκικού επεκτατισμού*, περ. «Ελληνοαρμενικά», τεύχ. 4, σελ. 18, επ., Αθήνα 1992. Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μου.

2. Για περ. βλέπε: Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Για την πολιτική του «Vorwats» στο Ανατολικό Ζήτημα*, περ. «Λαοί», τεύχ. 1, σελ. 53, Αθήνα 1987.

3. Ενδεικτικό στοιχείο του εκφυλισμού και της σωβινιστικής στάσης των τουρκικών εργατικών οργανώσεων, είναι οι έρανοι που διεξήγαγαν για την ενίσχυση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. «Μάλιστα το όργανο του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος προσπαθούσε να αποδείξει ότι "το σύνολο των εισφορών για τον Κυπριακό αγώνα προερχόταν από τους εργαζόμενους". Η ηγεσία της προοδευτικής εργατικής συνομοσπονδίας DISK (Devrimci Isçi Sendika Konfederasyonu - Επαναστατικής Συνομοσπονδίας Εργατικών Συνδικάτων) διέθεσε για τις πολεμικές ανάγκες 3.400.000 λίρες Τουρκίας. Εκτός τούτου διενεργήθηκε έρανος μεταξύ των αριστερών εργατών-μελών της DISK με αντικείμενο την παραχώρηση ενός ημερομισθίου στη στρατιωτική επιχείρηση της Κύπρου. Το ίδιο έπραξε κλπ». Για περ. βλέπε: Νεοκλή Σαρρή, *Η άλλη πλευρά*, εκδ. «Γραμμή», τόμος Α', Αθήνα 1977. Κι ενώ θα περίμενε κανένας την πιο κατηγορηματική στηλίτευση της στάσης αυτής, αν όχι τουλάχιστον από την τουρκική, οπωσδήποτε όμως από την ελληνική πλευρά, διαπιστώνει παρακολουθώντας τη δραστηριότητα του ΑΚΕΛ και της ΠΕΟ το ακριβώς αντίθετο. Στο «Εργατικό Βήμα», «Εκφραστικό όργανο της ΠΕΟ» της 21ης Φεβρουαρίου 1980 διαβάζουμε στο κύριο άρθρο: «ΠΕΟ-ΝΤΙΣΚ-ΝΤΕΒ-ΙΣ υποστηρίζουν επανέναρξη του Διακοινοτικού Διαλόγου. Απορρίπτεται κάθε μορφή ένωσης ή προσάρτησης, διχοτόμησης ή απόσχισης. Τετράχρονο πρόγραμμα συνεργασίας ΠΕΟ-ΝΤΙΣΚ». Στην τελική κοινή δήλωση των τριών οργανώσεων που αποτελείται από 6 σημεία, δεν υπάρχει ούτε λέξη για την κατάληψη του μισού νησιού από τους Τούρκους. Πολύ σωστά. Θα 'τανε κρίμα πραγματικά τα εκατομμύρια λίρες που πρόσφερε η DISK στον Μπουλέντ Ετσεβίτ να πάνε χαμένα.

4. Για περ. βλέπε: Τσαγλάρ Κεϊντέρ, *Τουρκία: Δικτατορία και δημοκρατία*, εκδ. «Στοχαστής», Αθήνα 1983.

5. Για περ. βλέπε: Βόλφγκανγκ Φόγιερσταϊν, *Γεωργιανοί και Λάζοι*, περ. «Λαοί», τεύχ. 2, Αθήνα 1988.

6. Για περ. βλέπε: Έκθεση του τουρκικού Λαϊκού Κόμματος [*Σε ποια κατάσταση βρίσκονται οι Κούρδοι*], περ. «Εποπτεία», τεύχ. 165, σελ. 23 επ., Αθήνα 1991.

7. Για περ. βλέπε: Διεθνής Αμνηστία, [*Η άλλη Τουρκία*], έκθεση 11 Νοεμβρίου 1992, εφημ. «Το Βήμα», 15 Νοεμβρίου 1992.

8. Το 1931 ξέσπασαν τα Οχτωβριανά. «Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου απουσίασε από την εξέγερση. Την καταδίκασε. Για τη στάση τους αυτή ο Μπελά Κουν (στο όνομα της Τρίτης Διεθνούς) είπε: "Ήταν η εξέγερση του 1931 ένα γνήσιο εθνικο-απελευθερωτικό κίνημα, όπου είχαν αντιπαραταχθεί δυο στρατόπεδα. Από τη μια το στρατόπεδο του λαού (κυρίως των πόλεων) με τους απλούς κομμουνιστές κάτω από την ηγεσία των εθνικιστών και της Εκκλησίας. Και από την άλλη, το στρατόπεδο των ιμπεριαλιστών με σύμμαχο την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος". Η στάση του Κ.Κ. Κύπρου απέναντι στην εξέγερση του 1931 ήταν απόρροια της όλης στάσης του απέναντι στο εθνικό ζήτημα που από την αρχή υπήρξε εχθρική. Το Κ.Κ. Κύπρου αντιτάχθηκε από την αρχή στο ενωτικό κίνημα». Για περ. βλέπε: Δευτέρης Ρίζας, *Κυπριακή τραγωδία: Η διάσταση ανάμεσα στον κοινωνικό αγώνα και στον εθνικό αγώνα*, περ. «Μηνιαία Επιθεώρηση», τεύχ. 47, σελ. 53, Αθήνα 1985.

9. Τελευταία επίσημη καταμέτρηση μπορεί να θεωρηθεί το δημοψήφισμα για «την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα» που οργανώθηκε με πρωτοβουλία του Εθναρχικού Συμβουλίου στις 15-22 Ιανουαρίου 1950. Από τους 224.745 Έλληνες Κυπρίους που είχαν δικαίωμα ψήφου οι 215.108, δηλαδή το 95,7% ψήφισαν υπέρ της ένωσης.

10. Για περ. βλέπε: *Κύπρος: Ανατομία της καταστροφής*, περ. «Νέοι Στόχοι», τεύχ. 9, σελ. 45, Αθήνα

1975.

11. «Οι εργάτες δεν έχουν πατρίδα. Δεν μπορείς να τους πάρεις αυτό που δεν έχουν». Για περ. βλέπε: Κ. Μαρξ-Φ. Ένγκελς, *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος (Κομμουνιστικό Μανιφέστο)*, εκδ. «Α. Παπακώστα», σελ. 49, Αθήνα 1965.

12. Τον Ιούνιο του 1977 με αφορμή την έκδοση ενός βιβλίου για το Κυπριακό Ζήτημα, σημείωνα προλογίζοντας: «Η Εθνική ολοκλήρωση, όσο κι αν είναι βασανιστική θα πραγματοποιηθεί... Αυτή την ακαταμάχητη ιστορική τάση τίποτα δεν μπορεί να την ανακόψει. Η Ταϊβάν, η Νότια Κορέα, η Ανατολική και η Δυτική Γερμανία, η Κύπρος είναι αναπόσπαστα κομμάτια του αυτού εθνικού κορμού (Κίνα, Κορέα, Γερμανία, Ελλάδα) και θα ενωθούν αναπόφευκτα και σε ένα ενιαίο κρατικό σύνολο». Η άποψη αυτή επικρίθηκε σφοδρότατα, ιδιαίτερα από τους κομμουνιστικούς και τους παρεμφερείς ευωνύμους κύκλους, που στήριζαν την επιχειρηματολογία τους στην αιωνιότητα του Τείχους του Βερολίνου. Για περ. βλέπε: *Τρία κείμενα για την Κύπρο*, εκδ. «Εκδοτική Ομάδα Εργασία», σελ. 8 επ., Αθήνα 1977.

13. Γιάννης Ρίτσος, *Ρωμιοσύνη*, στα *Ποιήματα*, τόμ. Β', εκδ. «Κέδρος», σελ. 65, Αθήνα 1961.

14. «Είπε μου, αν είμαι αληθινά στην ποθητήν πατρίδα», *Οδύσεια*, Ν. 328, μτφ. Ιάκωβος Πολυλάς.

15. Ισοκράτης, *Πανηγυρικός*, ΙΓ' 50.

16. Για περ. βλέπε: Tom Naim, *Εθνικισμός: Ο σύγχρονος Ιανός*, περ. «Τετράδια», τεύχ. 27, σελ. 49 επ., Αθήνα 1991.

17. Για περ. βλέπε: Ernest Gellner, *Έθνη και εθνικισμός*, εκδ. «Αλεξάνδρεια», σελ. 227, Αθήνα 1992.

18. Για περ. βλέπε: Λουκάς Αξελός, *Ελληνική Αριστερά: Ιστορική παρακμή ή βαθύτατη κρίση;*, περ. «Νέα Οικολογία», τεύχ. 65, σελ. 59, Αθήνα 1990.

19. Είναι αλήθεια ότι ελάχιστοι, σημαντικοί όμως, κομμουνιστές ηγέτες όπως λ.χ. ο Μάο Τσε Τουνγκ (τα κράτη θέλουν την ανεξαρτησία, τα έθνη την απελευθέρωση, οι λαοί την επανάσταση) και ο Τσε Γκεβάρα, προσέγγισαν το εθνικό-πατριωτικό φαινόμενο από μίαν εν τοις πράγμασιν διαφορετική ριζοσπαστική σκοπιά. Αυτή, που με όλες τις αντιφάσεις της, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι αποτέλεσε, μίαν ιδιόμορφη, αλλά οργανική προέκταση, βασικών αρχών που χαρακτήριζαν τη δράση των Σουν Γιατ Σεν και Σίμωνος Μπολιβάρ. Ανάλογη, αν και στη θεωρητική σφαίρα, υπήρξε η στάση που κράτησε ο πατέρας του ελληνικού μαρξισμού Γ. Σκληρός, απέναντι στο φαινόμενο Ελευθερίου Βενιζέλου, με αποτέλεσμα να εξοριστεί δια παντός από την κομμουνιστική εδém ως συνειδητά διαπράξας το προλατορικό αμάρτημα του εθνικισμού.

20. Για περ. βλέπε: Κ. Μαρξ-Φ. Ένγκελς, *Η Ιρλανδία και το Ιρλανδικό Πρόβλημα*, περ. «Λαοί», τεύχ. 2, σελ. 49 επ., Αθήνα 1988.

21. Η σωστή τους άποψη για το Ιρλανδικό Ζήτημα δεν τους εμπόδισε όμως να αντιμετωπίζουν με έναν τελείως διαφορετικό και — ίσως — λανθάνοντα ρατσιστικό τρόπο τις ολαβικές εθνότητες αλλά και τους Βρετόνους, Σκώτους ή Βάσκους, γεγονός που αντανακλάται έντονα σε πολλά κείμενα τους, όπου οι βαρύτατα υποτιμητικές φράσεις για τα «άθλια συντρίμια των πρώην εθνών», «τα μελίσσια εθνοτήτων», τα «έθνη και εθνάκια», τα έθνη που δεν έχουν «ευρωπαϊκή σημασία», τα «εκ φύσεως αντεπαναστατικά έθνη», «τους αντιδραστικούς λαούς», τους «λαούς χωρίς ιστορία», τα «υπολείμματα λαών» το «ληστοσυρφετό [Σέρβοι, Βούλγαροι, Έλληνες]» και το «γουρουνολάο [Βουλγάρους]», δίνουν και παίρνουν. Η σκοτεινή αυτή πλευρά, ιδιαίτερα του Ένγκελς, έτεινε και τείνει να αποσιωπάται ή και να δικαιολογείται από το σύνολο, σχεδόν, των επιγόνων. Φωτεινή εξαίρεση αποτέλεσε ο επιφανής Αυστριακός μαρξιστής Όττο Μπάουερ, που στο σημαντικό έργο του *Το Εθνικό Ζήτημα και η σοσιαλδημοκρατία*, που πρωτοκυκλοφόρησε στη Βιέννη το 1907, ασκεί μίαν αυστηρή κριτική στα ντετερμινιστικά ιδεολογήματα του Φρειδερίκου Ένγκελς, αναδεικνύοντας μίαν άλλη οπτική εχθρική στον οικουμενικό ομοιομορφισμό της κομμουνιστικής εσχολογίας με το να προβάλλει την αξία της πολιτιστικής αυτονομίας, υιοθετώντας τις άκρως ριζοσπαστικές και αιρετικές — τότε — δικαιωμένες όμως ιστορικά, απόψεις, ότι: «καθήκον της Διεθνούς είναι και πρέπει να είναι όχι η κατάργηση των εθνικών ιδιαιτεροτήτων, αλλά η προώθηση της διεθνούς ενότητας μέσα στην εθνική ποικιλομορφία της».

22. Για το Risorgimento και τη σημασία του βλέπε και την εισαγωγή του γράφοντος στο ομότιτλο βιβλίο του Αντόνιο Γκράμσι, *Il Risorgimento*, εκδ. «Στοχαστής», σελ. 9 επ., Αθήνα 1987.